

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ VÀ QUẢN TRỊ KINH DOANH**

NGUYỄN DUY HÀ

**SINH KẾ CỦA CÁC HỘ NÔNG DÂN GẮN VỚI
PHÁT TRIỂN RỪNG BỀN VỮNG
TẠI HUYỆN ĐỊNH HÓA, TỈNH THÁI NGUYÊN**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

THÁI NGUYÊN - 2018

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KINH TẾ VÀ QUẢN TRỊ KINH DOANH**

NGUYỄN DUY HÀ

**SINH KẾ CỦA CÁC HỘ NÔNG DÂN GẮN VỚI
PHÁT TRIỂN RỪNG BỀN VỮNG
TẠI HUYỆN ĐỊNH HÓA, TỈNH THÁI NGUYÊN**

Chuyên ngành: Kinh tế nông nghiệp

Mã số: 9.62.01.15

LUẬN ÁN TIẾN SĨ KINH TẾ

**Người hướng dẫn khoa học: 1. PGS.TS. Đỗ Anh Tài
2. TS. Trần Văn Túy**

THÁI NGUYÊN - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của cá nhân, các kết quả nghiên cứu được trình bày trong luận án là trung thực, khách quan và chưa từng được bảo vệ để lấy bất kỳ học vị nào ở trong và ngoài nước. Mọi sự giúp đỡ cho việc thực hiện luận án đã được cảm ơn, các thông tin trích dẫn trong luận án đều được chỉ rõ nguồn gốc.

Tác giả

LỜI CẢM ƠN

Trong quá trình nghiên cứu đề tài luận án *“Sinh kế của các hộ nông dân gắn với phát triển rừng bền vững tại huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên”*, Tôi đã nhận được rất nhiều sự giúp đỡ, tạo điều kiện của tập thể Ban Giám hiệu; Bộ phận sau đại học – Phòng Đào tạo; Khoa kinh tế, Trường Đại học Kinh tế & Quản trị kinh doanh - Đại học Thái Nguyên và các Sở, ban, ngành thuộc tỉnh Thái Nguyên. Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành về sự giúp đỡ đó.

Tôi xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến: Cục Thống kê tỉnh Thái Nguyên; Sở Kế hoạch và Đầu tư tỉnh Thái Nguyên; UBND huyện Định Hóa, các phòng: Thống kê; Lao động thương binh và xã hội, Tài chính Kế hoạch; Giáo dục & Đào tạo; Tài nguyên và Môi trường; Nông nghiệp và phát triển nông thôn; Chi cục Kiểm lâm tỉnh Thái Nguyên; Ban quản lý rừng ATK huyện Định Hóa; Chính quyền địa phương và bà con nhân dân các xã Phú Đình; Diềm Mặc; Bảo Cường; Phú Tiến; Quy Kỳ, và Lam Vỹ đã tạo mọi điều kiện giúp đỡ tôi trong quá trình thu thập và điều tra số liệu phục vụ cho nghiên cứu và hoàn thành luận án này.

Đặc biệt, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới PGS.TS. Đỗ Anh Tài và TS. Trần Văn Túy là các nhà khoa học đã trực tiếp giúp đỡ, hướng dẫn và chỉ bảo cho tôi trong quá trình thực hiện luận án.

Tôi xin chân thành cảm ơn các đồng chí lãnh đạo, các bạn, và đồng nghiệp nơi tôi đang công tác đã động viên, khích lệ, tạo điều kiện và giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện và hoàn thiện luận án này.

Cuối cùng, tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới gia đình, bạn bè và người thân, đặc biệt là vợ và con tôi, đã động viên, chia sẻ, tạo mọi điều kiện tốt nhất để tôi hoàn thành luận án này./.

Tác giả

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC.....	iii
DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT.....	vi
DANH MỤC CÁC BẢNG.....	vii
DANH MỤC CÁC BIỂU ĐỒ VÀ SƠ ĐỒ	ix
MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Mục tiêu nghiên cứu.....	2
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	3
4. Những đóng góp mới của luận án	3
5. Kết cấu của luận án	4
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ KINH NGHIỆM THỰC TIỄN VỀ PHÁT TRIỂN SINH KẾ GẮN VỚI PHÁT TRIỂN RỪNG BỀN VỮNG.....	5
1.1. Tổng quan nghiên cứu.....	5
1.1.1. Các công trình nghiên cứu ở nước ngoài về bảo tồn, phát triển, cải tạo sinh kế nhằm phát triển bền vững rừng.....	5
1.1.2. Các công trình trong nước.....	7
1.1.3. Các công trình liên quan đến huyện Định Hóa, Thái Nguyên	13
1.1.4. Tóm tắt tổng quan và khoảng trống nghiên cứu	17
1.2. Sinh kế và sinh kế của hộ nông dân	18
1.2.1. Khái niệm sinh kế.....	18
1.2.2. Sinh kế hộ nông dân	21
1.2.3. Các điều kiện đảm bảo sinh kế của hộ nông dân	26
1.3. Phát triển rừng bền vững.....	31
1.3.1. Khái niệm phát triển bền vững.....	31
1.3.2. Phát triển rừng bền vững.....	34
1.3.3. Nội dung của phát triển rừng bền vững	36
1.4. Các yếu tố tác động đến mối quan hệ giữa sinh kế hộ nông dân với phát triển rừng bền vững	37
1.4.1. Các yếu tố chủ quan	37
1.4.2. Yếu tố môi trường khách quan.....	41
1.5. Cơ sở thực tiễn về sinh kế của hộ nông dân gắn với phát triển rừng bền vững	42

1.5.1. Các kinh nghiệm về cải thiện và đảm bảo sinh kế hộ nông dân gắn với phát triển rừng bền vững trên thế giới.....	42
1.5.2. Các kinh nghiệm về cải thiện và đảm bảo sinh kế hộ nông dân gắn với phát triển rừng bền vững ở Việt Nam	46
1.5.3. Bài học kinh nghiệm rút ra từ thực tiễn vận dụng cho huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên trong việc cải thiện sinh kế cho người dân gắn với phát triển rừng bền vững	52
Chương 2: PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU	55
2.1. Câu hỏi nghiên cứu	55
2.2. Phương pháp tiếp cận	55
2.2.1. Phương pháp tiếp cận chung	55
2.2.2. Phương pháp tiếp cận cụ thể	55
2.3. Khung phân tích	57
2.4. Các phương pháp nghiên cứu.....	60
2.4.1. Chọn điểm và mẫu điều tra	60
2.4.2. Phương pháp thu thập số liệu	62
2.4.3. Phương pháp phân tích số liệu	63
2.5. Hệ thống chỉ tiêu phân tích về sinh kế	70
2.5.1. Một số công cụ sử dụng trong nghiên cứu	70
2.5.2. Một số chỉ tiêu đánh giá về sinh kế của người dân	70
2.5.3. Các chỉ tiêu đo lường đánh giá phát triển rừng bền vững.....	72
2.5.4. Các chỉ tiêu phản ánh mối quan hệ giữa sinh kế và phát triển rừng bền vững.....	72
2.5.5. Các chỉ tiêu phản ánh các hoạt động (chiến lược) sinh kế.....	73
Chương 3: THỰC TRẠNG SINH KẾ CỦA HỘ NÔNG DÂN GẮN VỚI PHÁT TRIỂN RỪNG BỀN VỮNG HUYỆN ĐỊNH HÓA TỈNH THÁI NGUYÊN	74
3.1. Đặc điểm địa bàn nghiên cứu.....	74
3.1.1. Điều kiện tự nhiên.....	74
3.1.2. Điều kiện kinh tế - xã hội.....	77
3.1.3. Ảnh hưởng của điều kiện tự nhiên, kinh tế xã hội đối với quá trình phát triển kinh tế cũng như phát triển rừng bền vững của huyện Định Hóa.....	78
3.2. Đánh giá thực trạng sinh kế của hộ nông dân nhằm phát triển rừng bền vững ở huyện Định Hóa tỉnh Thái Nguyên.....	80
3.2.1. Đặc điểm chung về hộ nông dân và các nguồn lực sinh kế của hộ nông dân huyện Định Hóa tỉnh Thái Nguyên	80
3.2.2. Các hoạt động sinh kế hộ nông dân huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên.....	84

3.2.3. Các chính sách gắn sinh kế của hộ nông dân với phát triển rừng bền vững của huyện Định Hóa	86
3.2.4. Thực trạng phát triển rừng bền vững ở huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên.....	92
3.2.5. Đặc điểm chung về các nguồn lực sinh kế của hộ nông dân địa bàn nghiên cứu ..	96
3.2.6. Đánh giá tác động các hoạt động sinh kế của các nhóm hộ nghiên cứu tới phát triển rừng bền vững	117
3.2.7. Thu nhập từ các hoạt động sinh kế của các hộ nông dân.....	126
3.2.8. Kết quả phân tích sinh kế trong các vùng và giữa các nhóm hộ nghiên cứu	133
3.2.9. Thực trạng mối quan hệ giữa sinh kế của các hộ nông dân với phát triển rừng bền vững ở huyện Định Hóa	138
3.3. Đánh giá chung về thực trạng các hoạt động sinh kế của hộ nông dân gắn với phát triển rừng bền vững tại huyện Định Hóa, Thái Nguyên	148
Chương 4: QUAN ĐIỂM, MỤC TIÊU VÀ GIẢI PHÁP CẢI THIỆN, ĐẢM BẢO SINH KẾ CHO HỘ NÔNG DÂN GẮN VỚI PHÁT TRIỂN RỪNG BỀN VỮNG Ở HUYỆN ĐỊNH HÓA TỈNH THÁI NGUYÊN	151
4.1. Quan điểm, định hướng, mục tiêu.....	151
4.1.1. Quan điểm	151
4.1.2. Định hướng, mục tiêu.....	152
4.2. Giải pháp sinh kế cho hộ nông dân gắn với phát triển rừng bền vững ở huyện Định Hóa, tỉnh Thái Nguyên	153
4.2.1. Các giải pháp liên quan đến các hoạt động sinh kế của hộ nông dân có ảnh hưởng tới phát triển rừng bền vững.....	153
4.2.2. Các giải pháp về thể chế, chính sách	157
4.2.3. Các giải pháp bảo đảm sinh kế cho hộ nông dân	158
4.2.4. Các giải pháp phát triển rừng bền vững	162
4.2.5. Nhóm giải pháp liên quan tới triển khai các chương trình dự án vào địa bàn có gắn với hoạt động sinh kế tác động tới tài nguyên rừng	164
KẾT LUẬN	166
DANH MỤC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CỦA TÁC GIẢ LIÊN QUAN ĐẾN LUẬN ÁN	168
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	169
PHỤ LỤC	175

DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT

Viết tắt	Viết đầy đủ/giải nghĩa
BQL	Ban quản lý
BTTN	Bảo tồn tự nhiên
CP	Chính phủ
FAO	Tổ chức Lương thực và Nông nghiệp Liên hợp quốc
GTZ	Tổ chức Hợp tác kỹ thuật Đức
HBFM	In the household-based forest management (HBFM)/giao quyền quản lý rừng cho hộ
ITTO	Tổ chức Gõ nhiệt đới quốc tế
KBT	Khu bảo tồn
LSNG	Lâm sản ngoài gỗ
NĐ	Nghị định
NN&PTNT	Nông nghiệp và Phát triển nông thôn
QĐ	Quyết định
QLBVR	Quản lý bảo vệ rừng
QLRBV	Quản lý rừng bền vững
REDD+	Reduced Emissions from Deforestation and Forest Degradation/ Giảm phát thải từ mất rừng và suy thoái rừng
TTg	Thủ tướng
UBND	Ủy ban nhân dân
UNESCO	Tổ chức giáo dục, khoa học và văn hóa Liên hợp quốc
VQG	Vườn quốc gia

DANH MỤC CÁC BẢNG

Bảng 2.1: Số lượng mẫu điều tra hộ trong đề tài nghiên cứu	61
Bảng 2.2: Kết quả điều tra hộ nông dân theo thành phần dân tộc	62
Bảng 2.3: Mô tả các biến được sử dụng trong Phân tích hồi quy	67
Bảng 2.4: Mô tả hệ số và các biến số sử dụng trong xây dựng bài toán QHTT cho các hộ dân trên địa bàn nghiên cứu.....	69
Bảng 3.1: Tình hình sử dụng đất đai của huyện Định Hoá năm 2015	76
Bảng 3.2: Tăng trưởng kinh tế huyện Định Hóa giai đoạn 2007 - 2015	77
Bảng 3.3: Số hộ có sinh kế gắn với rừng huyện Định Hóa.....	81
Bảng 3.4: Hiện trạng đất lâm nghiệp huyện Định Hóa	92
Bảng 3.5: Diện tích đất bình quân của các hộ điều tra.....	96
Bảng 3.6: Kết quả đánh giá đối với nguồn lực rừng	98
Bảng 3.7: Kết quả đánh giá đối với nguồn lực đất đai và nguồn nước.....	100
Bảng 3.8: Một số thông tin chung của các nhóm hộ điều tra.....	101
Bảng 3.9: Trình độ học vấn của chủ hộ	102
Bảng 3.10: Trình độ học vấn của vợ/chồng chủ hộ	102
Bảng 3.11: Phân bố độ tuổi lao động trong các nhóm hộ	103
Bảng 3.12: Kết quả đánh giá đối với thời gian và cơ hội việc làm thông qua các hoạt động sinh kế	107
Bảng 3.13: Kết quả đánh giá hiệu quả các hoạt động cải thiện sinh kế về tầm quan trọng của tài nguyên rừng và kỹ năng quản lý	109
Bảng 3.14a: Kết quả đánh giá đối với nguồn lực xã hội: Môi trường dân chủ trong quản lý nguồn lực chung	110
Bảng 3.14b: Kết quả đánh giá đối với nguồn lực xã hội: vai trò của các tổ chức chính trị xã hội cấp thôn bản	111
Bảng 3.14c: Kết quả đánh giá đối với nguồn lực xã hội: an ninh và văn hóa thôn bản	111
Bảng 3.15: Kết quả đánh giá về cơ sở hạ tầng nông thôn và tư liệu sản xuất của hộ ..	113
Bảng 3.16: Kết quả đánh giá về nguồn lực sản xuất của hộ	114

Bảng 3.17: Kết quả đánh giá về khả năng tiếp cận nguồn tài chính	115
Bảng 3.18: Kết quả đánh giá về khả năng chuyển đổi nguồn tài chính	116
Bảng 3.19: Số hộ có hoạt động nương rẫy	117
Bảng 3.20: Nguồn gốc của đất trồng chè	119
Bảng 3.21: Phương thức chăn thả đại gia súc tại các hộ điều tra	119
Bảng 3.22: Mật độ chăn thả đại gia súc trên đất lâm nghiệp	121
Bảng 3.23: Mục đích khai thác gỗ của hộ nông dân	122
Bảng 3.24: Tình hình khai thác LSNG của hộ nông dân	123
Bảng 3.25: Hoạt động săn bắt thú rừng của hộ nông dân	126
Bảng 3.26: Thu nhập trung bình năm 2015 của ba nhóm hộ	127
Bảng 3.27: Doanh thu từ rừng bình quân một năm.....	130
Bảng 3.28: Chi phí cho các hoạt động lâm nghiệp	131
Bảng 3.29: Sử dụng tài nguyên rừng phân theo nhóm hộ.....	132
Bảng 3.30: Tổng hợp kết quả điều tra chung đối với 5 nguồn lực của ba nhóm hộ.....	133
Bảng 3.31: Bảng kết quả phân tích hồi qui về nhân tố ảnh hưởng đến thu nhập hỗn hợp của hộ điều tra huyện Định Hóa.....	137
Bảng 3.32: Đánh giá mối quan hệ giữa hoạt động sinh kế của hộ nông dân và phát triển rừng bền vững ở 3 khu vực nghiên cứu của huyện Định Hóa.....	141
Bảng 3.33: Đánh giá các nguồn lực sinh kế của hộ gia đình	148
Bảng 4.1: Kết quả chạy bài toán nâng cao hiệu quả sử dụng đất (SDD) nông hộ ..	161